

L'ESCOLA DELS SENTITS CIÈNCIA

Carpeta per al professorat

Un cap ple de pardals

Educació primària

Cicle mitjà

Coneixement del medi social i natural

Àmbit de llengües

Educació física

Sumari

1 Presentació de la carpeta

2 Objectius i continguts específics d'aquesta proposta educativa

---

2.1 Objectius de VINSEUM

2.2 Objectius de l'activitat

2.3 Continguts i objectius específics segons el currículum d'estudis

---

2.4 Continguts de l'activitat

3 Desenvolupament dels continguts

3.1. La col·lecció d'ornitologia de VINSEUM

3.2. L'adaptació al medi: els becs i les potes

3.3. Les caixes-niu

3.4. El llenguatge dels ocells: refranys, poesies, frases fetes, embarbussaments

4 Orientacions pedagògiques. Pautes per al seguiment i l'avaluació

5 Activitats complementàries

5.1 Prèvia

5.2 Posteriors

6 Per saber-ne més: recursos didàctics

1 Presentació de la carpeta

Aquesta carpeta és una eina de treball per al professorat, que proporciona informació així com diverses activitats de caràcter interdisciplinari per explorar un tema que es pot abordar en els centres educatius des de diferents matèries.

La importància que té que els infants sàpiguen en tot moment què estan fent i perquè ho fan i, sobretot, que siguin conscients que ells mateixos construeixen el seu propi aprenentatge, fa que l'activitat estigui dissenyada d'una determinada manera. El mateix passa amb el protagonisme que se li demana d'adquirir i l'acompanyament que esperem del professorat.

L'estudi dels becs i de les potes es converteixen en elements clau per conèixer la morfologia i la biologia de les aus i adonar-se com estableixen grans vincles amb el medi. Així, aquesta activitat pretén transmetre a l'infant l'interès per allò que l'envolta, especialment pel coneixement i la protecció dels éssers vius més propers i del seu hàbitat.

La carpeta conté els objectius i continguts amb què cal procedir i van acompanyats d'un desenvolupament més extens i d'un seguit de preguntes clau que permeten fer-ne una aproximació. Els continguts organitzen les matèries que es tractaran en la proposta educativa i suggereixen diferents estratègies participatives per treballar-los a l'aula abans i després de l'activitat.

2 Objectius i continguts específics d'aquesta proposta educativa

---

2.1. Objectius de VINSEUM

- Difondre les col·leccions de VINSEUM diversificant les activitats educatives
  - Reforçar i activar el patrimoni a partir de la creació un espai de trobada educatiu i de participació.
-

2.2. Objectius de l'activitat

- Aprendre a identificar i relacionar els ocells i el seu hàbitat.
  - Fomentar el respecte per als ocells del nostre entorn a partir del coneixement del patrimoni científic custodiat per VINSEUM.
-

2.3. Continguts i objectius específics segons el currículum d'estudis

Tot i que aquesta proposta educativa parteix del Coneixement del medi natural, social i cultural, està lligada a d'altres àrees com l'Àmbit de llengües i Educació artística. L'activitat contribueix a la competència comunicativa, metodològica i a la social, a la d'aprendre a aprendre a través de la pròpia experimentació. Davant aquesta transversalitat, incloem els objectius i continguts de les diverses àrees de treball que engloba l'activitat.

Coneixement del medi social i natural

Objectiu:

- Apreciar el gaudi que comporta arribar a trobar explicacions racionals dels fets i problemes que s'identifiquen en el nostre entorn i de la utilitat de l'aplicació de procediments i actituds científiques.

Continguts:

- Caracterització de la funció de relació a partir de l'observació d'animals i relacionant-les amb els seus hàbitats.
- Classificació dels diferents grups de vertebrats de l'entorn proper a partir d'algunes característiques observables utilitzant claus dicotòmiques senzilles.

Àmbit de llengües

Objectius:

- Expressar-se oralment, adequant les formes i el contingut als diferents contextos i situacions comunicatives, i mostrant una actitud respectuosa i de col·laboració.
- Comprendre textos literaris de gèneres diversos adequats quant a temàtica i complexitat i iniciar-se en els coneixements de les convencions específiques del llenguatge literari.

Continguts:

- Exposició de temes de manera ordenada i comprensible. Participació activa en els diàlegs o debats, aportant i defensant idees pròpies i defensant o contradient, si cal, les dels altres amb arguments raonats.

- Adquisició de l'hàbit de la lectura a partir de l'ús de molts estímuls: audició, lectura i memorització de textos, poemes, cançons, refranys, dites.

Educació física

Objectiu:

- Participar en jocs com a element d'aproximació als altres, seleccionant les accions i controlant l'execució de els mateixes, prèvia valoració de les pròpies possibilitats.

Contingut:

- Actitud responsable en relació amb les regles del joc.

2.4. Continguts de l'activitat

- La col·lecció d'ornitologia del VINSEUM: nius, reproduccions d'ous i aus naturalitzades.
- L'adaptació al medi: els becs i les potes
- Les caixes-niu
- El llenguatge dels ocells: refranys, poesies, frases fetes, embarbussaments

Àrea coneixements

Coneixement del Medi natural i social	Àmbit de llengües	Educació física
<p>Apreciar el gaudi que comporta arribar a trobar explicacions racionals dels fets...</p>	<p>Expressar-se oralment, adequant les formes i el contingut...</p> <p>Comprendre textos literaris de gèneres diversos...</p>	<p>Participar en jocs com a element d'aproximació als altres, seleccionant les accions</p>
<p>Competència bàsica</p> <p>Artística i cultural</p>	<p>Refranys, poesies, frases fetes, embarbussaments.</p> <p>Les caixes-niu</p> <p>Més ocells</p>	<p>Refranys, poesies, frases fetes, embarbussaments</p>
<p>Comunicativa</p>	<p>Ús clau dicotòmica</p> <p>Joc cooperatiu <i>Un enrenou de becs i potes</i></p>	<p><i>Ús clau dicotòmica</i></p>
<p>Coneixement i interacció amb el món físic</p>	<p>L'adaptació al medi: els becs i les potes</p> <p>Clau dicotòmica</p> <p>Les caixes-niu</p>	<p>Joc cooperatiu <i>Un enrenou de becs i potes</i></p>

3 Desenvolupament dels continguts

Aquesta activitat ha estat dissenyada perquè els infants de Cicle Mitjà d'Educació Primària gaudeixin tot aprenent els aspectes més rellevants de la morfologia i la biologia de les aus, especialment aquelles que relacionen la seva adaptació a l' hàbitat.

3.1. La col·lecció d'ornitologia de VINSEUM

El VINSEUM – Museu de les Cultures del Vi de Catalunya, des de fa anys, conserva estudia i exhibeix diverses col·leccions vinculades amb el patrimoni cultural i natural del Penedès. Així, el Museu disposa d'un fons naturalista que inclou una col·lecció paleontològica amb exemplars fòssils del territori de gran vàlua científica i una col·lecció d'ornitologia de caràcter excepcional.

La col·lecció ornitològica està formada per espècimens presents o que han estat presents al Penedès, i és l'única de l'Estat que conserva els ocells nidificants amb els seus nius i ous originals. D'altra banda, és una col·lecció irrepetible ja que la llei de preservació de la biodiversitat actualment impedeix i restringeix la naturalització d'animals.

Un dels propòsits d'aquesta proposta educativa, per tant, és acostar la col·lecció ornitològica de VINSEUM i la seva utilitat científica als infants. Per aquest motiu durant l'activitat els infants hauran manipulat nius originals de diversos ocells i reproduccions d'ous que pertanyen a la col·lecció.

(Fotografia 3467 diorama)
Fons VINSEUM

3.2. L'adaptació al medi: els becs i les potes

Al llarg de milers d'anys les aus han desenvolupat una sèrie de caràcters comuns que han definit les seves principals característiques; es reproduïxen mitjançant ous, tenen el cos recobert de plomes, les extremitats anteriors han esdevingut ales, tenen l'esquelet lleuger i resistent per facilitar el vol..., però tot i aquestes característiques generals hi ha una variabilitat important de formes i morfologies que apareixen de retruc de l'adaptació a l'hàbitat de l'ocell.

Podríem definir adaptació com el procés pel qual un organisme es fa capaç de sobreviure en determinades condicions ambientals. Les aus, durant el procés de l'evolució han adoptat un conjunt de modificacions hereditàries en la seva morfologia, fisiologia o comportament que els ha permès una millor adequació a les condicions del medi on viuen.

Uns dels caràcters que mostren més variabilitat en la seva morfologia són els becs i les potes, ja que estan determinats per la relació que estableix l'au amb el seu hàbitat i afecten la locomoció i l'alimentació de l'ocell.

Els becs

Els ocells utilitzen els becs per fer tasques com caçar, agafar el menjar, pentinar-se les plomes o construir el niu. Hi ha una varietat de mides i formes dels becs que depèn, en gran part, de la seva alimentació. Per tant, es pot conèixer el tipus de nutrició d'un ocell analitzant la morfologia del seu bec:

- Un bec llarg i prim – com unes pinces – és molt útil per caçar insectes.
- Curt i fort, en forma de con, serveix per trencar llavors.
- Pla com una cullera serveix per arrencar plantes i filtrar l'aigua.
- Curt i ganxut és útil per estripar la carn
- Llarg i fort – com un arpó – serveix per pescar peixos

L'àliga daurada té un bec fort i ganxut per estripar la carn de les seves preses

El pitroig utilitza el seu bec com unes pinces per caçar insectes

Fons VINSEUM, Mestre Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*, Museu de Vilafranca, 1989

Preguntes clau

- Podríem menjar sopes amb una forquilla? I menjar costelles de be amb un escuradents?
- Podríem trencar el pinyol d'una cirera amb els dits?
Reflexionem sobre com s'agafen i es subjecten les coses, els apèndix naturals o artificials que utilitzen els mamífers – incloses les persones – per pensar, estirar, moure...

La dieta dels ocells

Els ocells estan gran part del dia cercant aliment; necessiten menjar sovint per mantenir-se calents i tenir prou energia per volar o posar ous. La dieta d'alguns ocells pot ser molt variada, depèn de la disponibilitat de l'aliment segons l'època de l'any.

Podem classificar els ocells segons l'alimentació:

Insectívor-a: Menja insectes i petits invertebrats.

La majoria d'ocells, com el picot verd o la mallerenga, s'alimenten d'insectes, ja que n'hi ha arreu i durant tot l'any i els aporten molts nutrients. El primer té un bec recte i fort amb què forada troncs d'arbres per atrapar insectes i larves amb la llengua i el segon recol·lecta els insectes que troba en fulles i branques, per això té un bec punxegut i curt.

Granívor-a: Es nodreix de grans i llavors.

Alguns ocells s'alimenten de llavors i grans que tenen cobertes molt dures i que sovint han de trencar, per això tenen un bec cònic i curt que els permet fer-ho amb facilitat. Un cas especial de granívor és el colom, que s'empassa sencers els grans i els digereixen al pedrer.

Hervíbor-a: Menja herbes i fulles.

Alguns ocells com els ànecs o les oques s'alimenten bàsicament d'herbes i fulles molt pobres en nutrients i difícils de digerir; per aquest motiu han de menjar-ne grans quantitats.

Carnívor-a: Menja carn, especialment rosegadors, rèptils, amfibis.

Els rapinyaires, tant els diürns com el xoriguer, l'àliga cuabarrada, els falcons... com els nocturns, com el mussol, cacen petits rosegadors, rèptils o amfibis amb les urpes, per això tenen un bec curt i ganxut que utilitzen per matar i trossejar les preses.

Piscívor-a: S'alimenta de peixos.

En ambients aquàtics hi ha ocells que s'alimenten de peixos. Aquesta especialització alimentària ha desenvolupat una sèrie de modificacions en els seus becs per facilitar-los la pesca. Els blauets i bernats pescaires en són un bon exemple i tenen uns becs grans i rectes per atrapar els peixos com si ho fessin amb un arpó.

Omnívor-a: Menja de tot, vegetal i animal.

No tots els ocells estan especialitzats en menjar un sol tipus d'aliment. N'hi ha que són capaços d'explotar una gran varietat de recursos; es poden alimentar de fruites, llavors, insectes, petits vertebrats i fins i tot d'escombraries. Els seus becs tenen una forma senzilla i no han patit modificacions especials.

.....

Preguntes clau

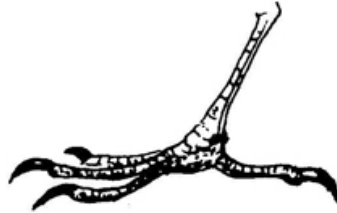
- Quin és el vostre menjar preferit? Si és l'estiu què és el que més us ve de gust? I a l'hivern? Parlem sobre les dietes de temporada en relació a la disponibilitat d'aliment.
- Si tinguéssiu una menjadora per a ocells, quins aliments hi posaríeu per cridar-los l'atenció? Què us sembla que els pot agradar més?

Les potes

Hi ha una gran diversitat de potes i peus, la seva mida i forma depenen, en gran part, d'on viuen i de què s'alimenten els ocells. La majoria de les seves diferències se centren amb el número i la disposició dels dits, de la presència d'estructures accessorïes, com ara membranes, i de la seva estructura anatòmica.

- Peus amb tres dits cap endavant i un cap enrere per penjar-se de les branques. Ocells com el pardal o la mallerenga presenten aquesta disposició de dits, que els permet agafar-se fort de les branques i no caure quan dormen. A partir d'aquest model comú, les aus en presenten d'altres on han perdut un dit o més d'un.

- Peus amb dos dits al davant i dos cap enrere per arrapar-se als troncs verticals dels arbres. Ocells com els picots grimpen fàcilment pels troncs dels arbres gràcies a aquesta disposició dels dits.
- Potes i dits llargs per caminar sense mullar-se ni enfonsar-se al fang. Molts ocells d'aiguamolls tenen les potes i els dits llargs, així augmenten la superfície de contacte amb la vegetació aquàtica o el fang i distribueixen el pes corporal sense enfonsar-se.
- Potes amb membranes entre els dits per poder nedar millor. Els ànecs i els altres ocells de la seva família tenen una membrana que uneix els seus dits de manera que poden utilitzar les potes com a remes.
- Peus amb urpes per caçar. Els ocells rapinyaires tenen les urpes llargues, fortes i corbades.

El bitxac té les potes que li permeten subjectar-se fermament a les branques
 El gamarús té unes urpes esmolades per capturar les preses
 Fons VINSEUM, Mestre Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*, Museu de Vilafranca, 1989

.....
Preguntes clau

- Què tenen en comú un bussejador i un ànec?
 I un xanquer de circ i un bernat pescaire?
 Busquem les analogies entre diferents objectes i potes dels ocells.

Un ocell que menja amb coberts: el capsigrany

Algunes aus han adoptat comportaments peculiars a l'hora d'alimentar-se, com el capsigrany o *cabut* (*Lanius senator*). Caça grans insectes com llagostes i petits rèptils; que sovint clava a espines d'arbustos com l'arçot o l'arc blanc, abans de menjar-se-les o bé les deix clavades fent de rebost.

És un ocell de mida mitjana, d'uns 17 cm d'alçada. Té un plomatge molt vistós, amb cos blanc, ales i cua negres tacades de blanc, un antifaç negre i una clapa marró rogenc al cap i clatell. Té un cap i un bec gros de punta ganxuda.

El trobem d'abril a setembre en zones obertes arbustives, amb arbres dispersos o fruiterars, sovint a l'aguait en llocs elevats.

.....
Preguntes clau

- Què vol dir ser un capsigrany? Quina relació pot tenir amb l'ocell que porta aquest nom?

El medi

Ocells de bosc

En un bosc humit de ribera, un bosc frondós d'alzines o una brolla de pins que s'està regenerant sovint hi viuen moltes espècies d'ocells; aquests són espais que ofereixen gran abundància de menjar i llocs segurs per niar.

Mallerenga carbonera *Parus major*

Descripció: Un ocell petit, d'uns 15 cm d'alçada amb una coloració molt característica: té el ventre groc, amb una franja negra que li baixa des del coll – com si fos una corbata. El seu cap és negre, té les galtes blanques i les parts dorsals de color verd- groguenques amb els ales d'un color blavós.

Alimentació: S'alimenta principalment de petits invertebrats que troba explorant les escorces, les fulles , els fruits...

Hàbitat: Viu durant tot l'any en zones arbrades, però se'l pot trobar en d'altres hàbitat si troba arbres per nidificar, fins i tot a l'espai urbà on pot fer-ho en caixes-niu.

Picot verd *Picus viridis*

Descripció: Un ocell de mida mitjana, d'uns 32 cm d'alçada, de plomatge d'un verd característic, cap vermell i carpó groc. El mascle té un bigoti vermell i la femella negra. Quan es para als arbres ho fan al tronc agafant-se amb el seus peus i repençant-se amb la cua.

Nia en forats que barrina al troc dels arbres amb el seu fort bec.

Alimentació: El seu bec és com un cisell, llarg i fort. És omnívor, però menja sobretot de formigues que captura amb la seva llengua llarga.

Hàbitat: Viu tot l'any en boscos oberts i zones agrícoles amb agrupacions d'arbres.

El picot verd pot pujar verticalment als arbres ajudant-se amb les potes i la cua

Fons VINSEUM, Mestre Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*, Museu de Vilafranca, 1989

Raspinell *Certhia brachydactyla*

Descripció: Un ocell petit, d'uns 13 cm d'alçada que té les parts ventrals blanques i les dorsals marró.

Alimentació: El seu bec llarg i corbat és molt característic. Generalment se'l veu enfilat en els troncs dels arbres recolzant-se en la cua o buscant insectes a l'escorça.

Hàbitat: Durant tot l'any el veurem en zones arbrades laxes, evita boscos massa espessos.

Ocells aquàtics

Les riberes i aiguamolls, on hi ha moltes plantes, invertebrats i peixos per alimentar-se, acullen una gran diversitat d'ocells que hi crien, hi passen temporades llargues d'estiu o d'hivern o bé hi troben un lloc de descans ideal durant el seu trajecte migratori.

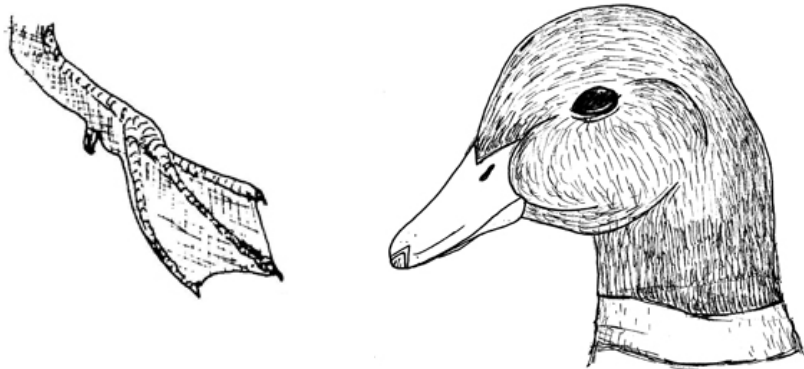
Els ocells d'aiguamolls com la gamba roja tenen les potes i els dits llargs
Fons VINSEUM, Mestre Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*, Museu de Vilafranca, 1989

Ànec coll-verd *Anas platyrhynchos*

Descripció: Un ocell de grans dimensions, d'uns 60 cm d'alçada i fins a 100 cm. El mascle es distingeix pel seu característic cap de color verd lluent. La femella és de color marró, amb una franja verda a l'ala, colors que li permeten passar desapercebuda entre la vegetació. Té les potes palmades, amb una membrana que uneix els dits.

Alimentació: És omnívor tot i que s'alimenta principalment de plantes; fa servir el seu bec pla en forma de cullera per tamisar matèria vegetal i invertebrats.

Hàbitat: El podem trobar tot l'any en masses d'aigua més o menys neta; embassaments, rius, torrents...

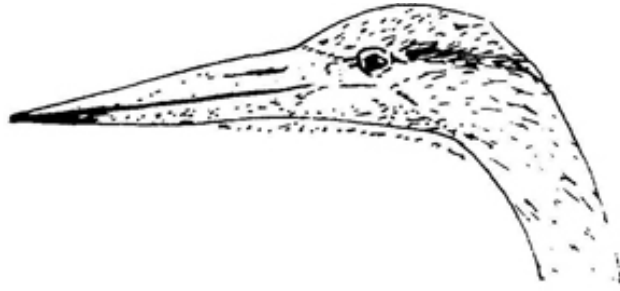
L'ànec coll verd té les potes adaptades a la natació i el bec pla com una cullera per arrencar les plantes.

Bernat pescaire *Ardea cinerea*

Descripció: Un ocell de grans dimensions, 100 cm d'alçada i uns 180 cm d'envergadura d'ales. Resulta inconfusible pel seu coll i potes llargues, el seu plomatge blanc i gris amb una franja negra que va des de l'ull a la punta del plomall del cap i el seu bec llarg de color taronja. Té les potes i els dits llargs per poder caminar sobre el fang d'aiguamolls sense enfonsar-s'hi.

Alimentació: El seu bec és llarg i punxegut i li permet caçar peixos, amfibis, rèptils...

Hàbitat: El podem trobar tot l'any en embassaments, rius, aiguamolls... Nia en colònies als arbres o canyissars.

El bernat pescaire utilitza el seu bec com un arpó per pescar peixos

Fons VINSEUM, Mestre Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*, Museu de Vilafranca, 1989

Blauet *Alcedo atthis*

Descripció: Un ocell d'uns 16 cm d'alçada. La part dorsal del seu plomatge és d'un blau iridescent i d'un verd lluent, la part ventral és ataronjada. Té el cap gros, el cos rabassut, les ales i la cua curtes, i els peus petits d'un color vermell intens.

Alimentació: El seu bec en forma de daga és molt gran en proporció el seu cos; li permet capturar peixets, amfibis i invertebrats aquàtics sota l'aigua. Es manté immòbil en una branca o canya i es llança en picat a l'aigua per capturar l'aliment.

Hàbitat: El podem trobar tot l'any en zones fluvials, embassament i aiguamolls.

Ocells de conreus

Els espais oberts amb poca vegetació com ara erms, zones arbustives, vores de boscos o els mateixos camps de cultiu com vinyes o zones d'horta acullen aus que hi troben aliment i refugi.

Abellerol *Merops apiaster*

Descripció: Un ocell de mida mitjana, d'uns 28 cm d'alçada i 40 cm d'envergadura. El seu plomatge és groc viu, taronja, blau, verd.

Alimentació: El seu bec és llarg i corbat. És insectívor, s'alimenta principalment d'insectes voladors com vespes i abelles. Abans de menjar-se-les les colpegen per treure'n el fibló.

Hàbitat: És estiuenç, el veiem d'abril a setembre formant colònies en espais oberts. Nien en galeries que excaven en talussos terrosos.

Mussol comú *Athene noctua*

Descripció: Un ocell de 25 cm d'amplada i amb una envergadura d'ales de 55 cm. Té el cap gros i molt arrodonit, potes llargues i grans ulls grocs. Fa un típic moviment de balanceig amb el cap quan sent curiositat per alguna cosa. Les seves potes estan cobertes de plomes.

Alimentació: Com tots els rapinyaires, té el bec ganxut i unes urpes fortes. S'alimenta d'insectes, petits rèptils i micromamífers.

Hàbitat: El podem veure tot l'any en espais oberts i zones agrícoles, sobretot al capvespre, en pals de telèfon i altres punts elevats. Nia en forats i nius vells.

Pardal *Passer domesticus*

Descripció: Un cell petit, d'uns 15 cm d'alçada. El mascle té un "casquet" gris i un "pitet" negre que li arriba ben avall. La femella és de tons marrons amb una línia clara sobre l'ull.

Alimentació: Són ocells capaços d'explotar tot tipus d'alimentació, tot i que principalment és granívor. El seu bec és gruixut.

Hàbitat: És sedentari i molt abundant en àrees agrícoles i zones humanitzades. Nia en forats, arbres, edificis o roques.

Preguntes clau

- Podria arribar a viure una persona sota l'aigua? I a l'espai?
- I un ànec pot viure enmig d'un bosc? I un pica-soques en un camp de blat? I un mussol enmig d'un llac?

Parlem de la interacció entre éssers vius – hàbitat i la seva capacitat i els mitjans que desenvolupa per adaptar-se al medi.

3.3. Les caixes-niu

Les caixes-niu són estructures artificials que es col·loquen a l'entorn natural per tal de facilitar lloc per fer el niu a ocells insectívors com mallerengues, raspinells, pit-roigs, puputs... que tenen dificultats per trobar llocs on niar. Tot i així sovint les ocupen altres ocells com pardals o estornells, que podrien nidificar sense problemes en altres indrets.

Com les podem fer

Per construir una caixa-niu sobretot s'utilitza la fusta; el millor és reutilitzar fustes velles. Hi ha molts models i tipus de caixes, cadascuna s'adapta a espècies en concret i hàbitats, tot i que sempre el forat d'entrada ha de tenir un determinat diàmetre, en funció de l'espècie que volem que hi entri.

Com les instal·lem

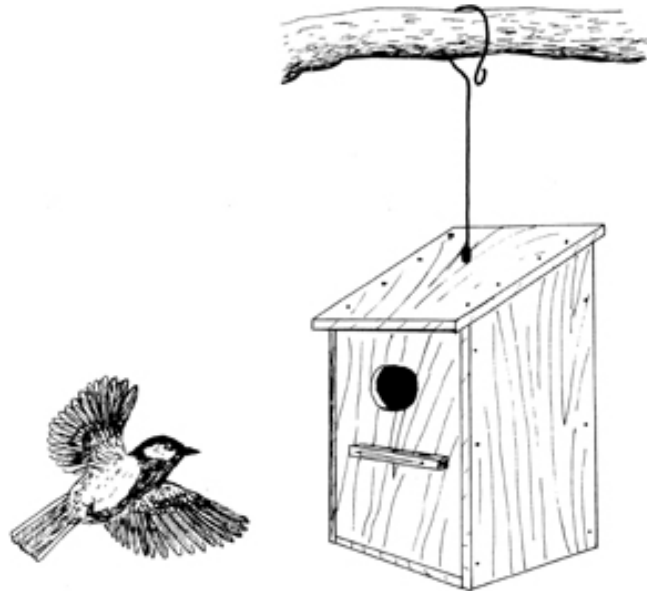
Podem col·locar les caixes-niu en qualsevol lloc tranquil on hi hagi arbres. L'haurem de penjar amb una nansa d'una branca lateral separada més de mig metre del tronc principal per evitar que es puguin trencar els ous o que siguin accessibles als depredadors. I és aconsellable orientar-la cap a l'est o al sud perquè estigui protegida dels vents dominants.

Com les mantenim

Cada hivern caldrà revisar les caixes-niu per tal que la propera temporada de cria estiguin en bon estat. S'hauran de retirar els nius vells i netejar de possibles paràsits.

Durant l'època de cria les caixes s'han de controlar des de certa distància, sense inquietar les anades i vingudes dels ocells. Del contrari, una manipulació suposaria la destrucció de la pollada.

Si una caixa està en mal estat haurà de ser retirada i reparada o bé substituïda per una altra.

Fons VINSEUM, Mestre Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*, Museu de Vilafranca, 1989

.....

Preguntes clau

- Si un dia desapareguessin tots els arbres del vostre poble, com ajudaríeu als ocells a trobar lloc per fer el seu niu?
Reflexionem sobre la col·locació de caixes-niu a l'entorn natural.

3.4. El llenguatge dels ocells: refranys, poesies, frases fetes, embarbussaments

El món dels ocells és present en expressions populars, refranys, frases fetes, poesies, endevinalles fent referència a les seves peculiaritats.

Frases fetes

Ser un cap de pardals: Ser un esbojarrat

No dir ni piu: No dir res

Menjar com un ocell: Menjar poc

Ser un passerell: Nou o aprenent en alguna activitat

Fer volar coloms: Crear més expectatives de les necessàries

Estar sol com un mussol: No tenir companyia

Ser un capsigrany: Ser una persona de poc seny

Estar tocat de l'ala: No ésser-hi tot
Amagar el cap sota l'ala: No enfrontar-se als problemes
Sortir volant: Sortir ràpidament
No dir ni piu: No dir res
Ser ocell de mal averany: Portar mala sort
Caminar com un ànec: Caminar balancejant-se i remenant el cul.

Dites populars

...sobre ocells

De vegades... de vegades, els ocells fan cagarades.
En aquell temps que els ocells tenien dents.
L'estiuet de Sant Martí, els ocellets fa venir.
La llavor poc ensorrada se la menja l'ocellada.
Ocell que vola no té amo.
Si per l'octubre, vas a la muntanya a passejar molts ocells veuràs passar.
Val més ser ocell de bosc, que de gàbia.
Vols d'ocells, la pluja rere d'ells.

...sobre pardals

Matar dos pardals d'un tret.
Els primers que tasten les cirerelles són els pardals i les abelles; ja remuga l'esperver, les altres fruites també.
Pardalet corregut o empaitat ja no és engabiats.
Per l'abril, el pardal fa el seu niu.
Per Santa Llúcia un pas de puça, per Nadal un pas de pardal, per Sant Esteve un pas de llebre, per any nou un pas de bou.
Quan els pardals s'empaiten senyal de pluja.

...sobre mussols

Cara ampla i ulls grossos, cara de mussol.
Mussol de dia, aigua de nit.
Quan canta el mussol abans de brotar el cep, any de molt vi.
Qui viu sol, sembla un mussol.
Un mussol mai va tot sol.

...sobre pigots

Per l'Ascensió el pigot forada el tió.
Quan canta el pigot, la pluja és ben a prop.
Quan el pigot canta, plourà; si no és avui serà demà.
Si el pigot baixa al torrent, sent el vent; si puja, sent la pluja.

...sobre abellerols

L'abellerol menja set vespres cada vol.

...sobre bernats pescaires

Bernat pescaire, fica't a l'aigua i si veus un peix fica-t'hi més.

Embarbussaments

Bernat pescaire pescador que no pesca ni un tauró i si pesca un tauró no se'l menja en Bernat pescaire pescador, se'l menja en Bernat pescaire pixador.

La perdiu diu a la guatlla: – Què fas aquí, guatlla? – I què fas tu, aquí, perdiu? – Li diu la guatlla a la perdiu.

Les oques esmolen el bec a les soques.

Agafa aquest garrafó ben agafat, i quan agafat l'hagis, du-lo al Garraf.

Poesies

Abellerol

“Prruip, prruip, prruip”, de lluny arriba
el cant de l'abellerol
que vola en petit estol.
Ocell de colors llampants,
grocs, castanys i verds i blaus,
planeja tranquil i gràcil,
o es para els fils de la llum
i observa el temps sense pressa.
Nia en marges i talussos
foradant la terra tova
talment un pigot terror.
Per treure el ventre de pena
– és a dir el pap, el pedrer –
fa difícils acrobàcies,
especialista del vol,
perseguint vespes i abelles:
d'aquí ve que arreu el cridin
amb el nom d'abellerol.

Celdoni Fonoll
Veus d'ocells

Ànec Collverd

Constipat de nas, fa l'ànec:
“Vull naps, vull naps!”,
remenant com majordona,
entre xip-xaps.

Celdoni Fonoll
Veus d'ocells

Picot Verd

“Sí, sí, sí, sí, sí, sí, sí, sí !”

Assaïna el pigot fort,
i el seu vol intermitent
fa anar el caçador de tort
i els perdigons semblantment.

Amb el bec potent barrina
l'arbre de tronc més refet,
i riu, foll i satisfet,
dient a la pluja "Vine!"

Llengua llarga i esmolada,
gormand, buida el formiguer,
i practica l'escalada
soca amunt saltant lleuger.
Simpàtic i tabalot,
capell roig i vestit verd,
soliu, erràtic, despert,
lluny i a prop canta el pigot.

Celdoni Fonoll
Veus d'ocells

Mallerenga Carbonera

"Tot estiu!", canta
la mallerenga grossa,
i el cru febrer
el bec menut li glaça.

Celdoni Fonoll
Veus d'ocells

Raspinell

"Arrapa, pitit!"
"Arrapa, pitit!"

Arrapat a les escorces,
ara canta el raspinell,
ara vola d'arbre en arbre,
ara nia en un tronc vell.

Celdoni Fonoll
Veus d'ocells

Bernat Pescaire

Bernat pescaire,
tira't a l'aigua;
pesca un peix,
menja't el greix.

Popular

4 Orientacions pedagògiques

Pautes per al seguiment i l'avaluació

L'estudi dels becs i les potes ens incita a la curiositat i preguntar-nos el perquè els ocells són com són, de què s'alimenten, on i com viuen... Aquesta coneixença ens permet reflexionar sobre l'adaptació que han de fer d'algunes espècies animals per sobreviure i, en conseqüència, la importància de la preservació dels seus hàbitats vitals.

Partim de la curiositat per conèixer i comprendre l'entorn que ens envolta, com a eina principal per descobrir algunes espècies d'ocells de diferents hàbitats i des d'aquest coneixement prendre el compromís d'estimar-los i protegir-los.

El seguiment i l'avaluació de les propostes didàctiques que us oferim a continuació parteixen d'aquests punts. Després de la descripció de l'activitat s'anota una breu orientació pedagògica

5 Activitats complementàries

5.1. Prèvies

Activitat

Un món ple d'ocells

Us proposem de dedicar una estona a parlar dels ocells i el seu hàbitat amb els infants. Cal que cadascun d'ells aporti els seus coneixements, idees i sensacions sobre els ocells. Per facilitar aquesta conversa distesa se'ls pot demanar que portin els llibres, CD, pel·lícules... que tinguin a casa en què apareguin ocells.

Orientacions i avaluació: Aquesta proposta permet detectar el coneixement que tenen els infants sobre els ocells, la seva morfologia i el seu hàbitat. Per altra banda, també és una via per avançar-los quin tipus d'activitat faran.

5.2 Posteriors

Activitat

Fem una caixa-niu

Amb els infants podeu treballar el concepte de caixa-niu i fins i tot fer-ne una utilitzant material de rebuig com brics o fustes velles. Tot i què és millor penjar-la abans del mes de febrer, quan la majoria d'ocells

insectívors fan el niu, la podeu penjar al pati de l'escola a partir del mes de març o abril. Us proposem amb els infants fer-ne el seguiment i el manteniment fins arribar a final de curs.

Orientacions i avaluació: La caixa-niu demana un compromís i facilita l'aprenentatge a partir de l'observació de l'entorn més proper. L'observació de la caixa s'ha de fer a certa distància, per no inquietar els ocells. Es recomanable utilitzar prismàtics i una guia de camp per ajudar a la identificació.

Activitat

Jocs de paraules

Us facilitem un recull de poesies, dites populars, refranys i embarbussaments. Tots ells expressen idees, conceptes sobre el quals hi podem reflexionar, donar-hi voltes. Recitant-les oxigenem la ment i no deixem que es rovelli. Dramatitzant-les, aprenent a fer veus i sons amb tons diferents, jugant-hi.

Orientacions i avaluació: Tant els poemes com les dites, per la seva brevetat, són molt adients per estimular l'expressió oral, la imaginació, la fantasia i la descoberta del que hi ha més enllà dels sons i d'allò que hi ha al món que ens envolta.

Activitat

Més ocells

Proposem d'aplicar els coneixements que hem treballat per crear ocells; cal saber en quin hàbitat pertanyen, què mengen... i un cop caracteritzat, es poden utilitzar tècniques de composició d'imatges per il·lustrar-los o bé objectes per donar-los forma i volum.

Orientacions i avaluació: Aquesta proposta serveix per reforçar i aclarir el coneixement sobre el bec, les potes, la forma de l'ocell, el plomatge... promovent la imaginació i l'expressió a partir de l'invenció de possibles nous ocells.

6 Per saber-ne més

Recursos didàctics

Endevinalles i frases fetes

<http://www.angeldaban.com>

Pàgina web de l'animador infantil Àngel Daban

Pellicer, Vicent, *Endevineu els ocells. El Delta de l'Ebre · La Plana · El port*. Ed. Cossetània. Col·lecció El Globus.

Llibres per a infants

Aus. Ed. La magrana. Col·lecció Els exploradors de National Geographic.

Burnie, David, *L'ocell i el niu*. Ed. Altea Grup promotor.

Col·lecció Biblioteca Visual.

Jennings, Terry, *Els ocells*. Ed. Cruïlla. Col·lecció El Jove Investigador.

Julivert, M. Àngels, *Els ocells*. Ed. Parramón. Col·lecció Guies de Camp.

Solanes, Eduard; Puig Anna, *I els ocells on són?* Ed. Pagès Editors.

Taylor, Barbara, *Miniguia Ocells*. Ed. Molino.

Llibres i guies

Baucells, J., Camprodon, J, Cerdeira, J, Vila, P., *Guía de las cajas nido y comederos para aves y otros vertebrados*. Lynx Edicions, 2004.

Bruchac, Josep, *Antologia. La saviesa de l'indi americà*. J. J. de Olañeta Editor. Palma de Mallorca, 1996.

Estraela, Joan, Pedrocchi, Vittorio, Brotons, Lluís i Herrando, Sergi, *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999–2002*. Ed. Lynx Edicions.

Fonoll, Celdoni, *Veus d'ocells*. Lynx Edicions, 2000. Inclou un CD amb cants d'ocells.

Fonoll, Celdoni, *60 ocells comuns i rars i de noms singulars*. Lynx Edicions, 2002. Inclou un CD amb cants d'ocells.

Matheu, Eloïsa, *Ocells de Barcelona*. Guies d'Educació Ambiental, 23. Ajuntament de Barcelona, 2005. Inclou un CD amb cants d'ocells.

Mestre i Raventós, Pere, *Manual de pedagogia ornitològica*. Museu de Vilafranca, 1989.

Mestre i Raventós, Pere, *Ocells del Penedès. Ocells Nidificans*. Segona part. Museu de Vilafranca, 1979

Peterson, Mountfort, Hollom, *Guia dels ocells dels Països Catalans i d'Europa*. Ed. Omega.

Webs

www.ornitologia.org

www.xtec.es/~jcerdeir/ornitoweb/index.htm

http://mediambient.gencat.net/cat/el_medi/incendis/que_es_caixa_niu.jsp#material

---

Llocs d'interès per visitar

Parc del Foix, Xarxa de Parcs Naturals

<http://www.diba.es/parcsn/parcs/index.asp?Parc=12>

El cim de les àligues

Paratge del pi solitari s/n

Sant Feliu de Codines (Barcelona)

Tel. 938 662 648

www.cimaligues.net

Centre dedicat a l'estudi, cria i vol d'aus rapinyaires

Parc de les Aus

Casa de Camp, 75 (Carretera de Cabrils)

Vilassar de Mar

www.elparcdelesaus.com

Parc natural del Delta de l'Ebre

<http://ebre.info/delta/index2.htm>

Parc dels Aiguamolls de l'Empordà

http://mediambient.gencat.net/cat/el_medi/parcs_de_catalunya/aiguamolls